



Dr hab. Piotr Rączka, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mgr Jakub Zemła
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Procedura rejestracji Kościołów i innych związków wyznaniowych w Polsce na przykładzie wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti – studium administracyjnoprawne

The registration procedure of churches and religious
organizations in Poland based on the example of The Church
of the Flying Spaghetti Monster – administrative
and legal studies

Abstrakt

Próba rejestracji w Polsce wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti stanowi przykład dyferencjacji standardów ochrony wolności religijnej przez organy państwa polskiego. Wolność sumienia i religii wyrażona en bloc w art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje wyznawcom określonych religii nie tylko tworzenie wspólnot w ujęciu socjologicznym, lecz także prawo do ich usankcjonowania w wymiarze prawnym. Aktem ustawowym szczegółowo regulującym kwestię tworzenia wspólnot religijnych *in sensu legal* jest ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, która umożliwia polskim obywatelom dokonanie wpisu do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych. Wydawać by się mogło, że regulacje ustawowe w obecnym kształcie wykluczają dowolność

w podejmowaniu decyzji przez organ rejestrowy i w konsekwencji gwarantują swobodę rejestracji Kościołów i innych związków wyznaniowych. Jednakże w przypadku postępowania rejestrowego wspólnoty pastafarian zauważa się rozdzźwięk między intencją ustawodawcy pozbawiającego rozstrzygnięcia organu rejestrowego przymiotu uznaniowości a rzeczywistymi działaniami tego organu.

Abstract

An attempt to register The Church of the Flying Spaghetti Monster in Poland is an example of an differentiation in freedom of religion standards by the Polish state. Freedom of conscience and religion phrased en bloc in the article 53 of The Constitution of The Republic of Poland guarantees to the followers of the religions not only to create the religious community but also to legitimize them in the legal context. It is the Law on guarantees of the freedom of conscience and religion that regulates the issue of creating religious communities *in sensu legal*. It enables Polish citizens to register an institution in a record of churches and religious organizations. It would seem that current legal regulations exclude the discretion regarding the decision of registering body, and in consequence, that they guarantee the freedom of registration of churches and other religious organizations. However, when it comes to the registration procedure of Pastafarian community, there is a visible discord between intentions of the lawmaker, who denies the discretion to the registering body, and its actual actions.

* * *

*Silą nie można człowiekowi
ani narzucić przekonań, ani mu ich wydrzeć*
~ Jan Crell

1. Wprowadzenie

Problematyka rejestracji Kościołów i innych związków wyznaniowych nierozwalnie wiąże się z pojęciem wolności religijnej gwarantowanej człowiekowi przez wszystkie europejskie konstytucje zarówno na poziomie ochrony *forum internum* jednostki, jak i jej wolności do uzewnętrzniania wiary w postaci indywidualnych praktyk, a także kolektywnego uprawiania kultu¹. Wolność religijna

¹ Por.: M. Safjan, *Wolność religijna w konstytucjach państw europejskich* [w:] *Kultura i Prawo. Materiały III Międzynarodowej Konferencji na temat „Religia i wolność religijna w Unii Europejskiej”*, Warszawa, 2–4 września 2002, red. J. Krukowski, O. Theisen, Lublin 2003, s. 43, 63–64.

w ujęciu wykraczającym poza klasycznie rozumianą tolerancję religijną została po raz pierwszy zdefiniowana przez Jana Crella w XVII wieku. Według niego wolność ta obejmowała prawo do wyznawania religii, uczestniczenia w obrzędach, przynależności do wspólnoty konfesyjnej, a także nakaz stosowania się do przepisów religijnych oraz dyskusje religijne i pokojowe propagowanie religii².

Na przestrzeni lat rozumienie wolności religijnej ewoluowało w ślad za zmianą sposobu postrzegania wartości samej jednostki. Pojawienie się w powojennej, XX-wiecznej prawnofilozoficznej doktrynie koncepcji przyrodzonej ludzkiej godności, jako źródła praw człowieka, zapoczątkowało ekspresję nowych wartości składających się na obraz współczesnej wolności religijnej postrzeganej znacznie szerzej niż w czasach wspomnianego Jana Crella czy Thomasa Hobbesa a później także Johna Locke'a.

Obecnie wolność religijna konstituowana jest wespół z wolnością myśli i sumienia. Na owej trynitarniej budowie *ius libertate* opierają się kluczowe międzynarodowe akty prawa międzynarodowego, w tym europejskiego. W art. 9 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności³ oraz art. 10 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej⁴ wskazano, że „każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii”, zaś w dalszej części doprecyzowano treść normy, wymieniając *wolność zmiany religii lub przekonań*, a także *wolność uzewnętrzniania, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań poprzez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach* jako integralne składowe wolności myśli, sumienia i religii⁵.

W przepisach Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁶ [dalej: Konstytucja RP, ustawa zasadnicza] problematyka wolności religijnej jednostki została zogniskowana w art. 53 obejmującym wolność w wymiarze indywidualnym i prywatnym oraz wspólnotowym i publicznym. Dodatkowo w art. 25 Konstytucji RP określono

² Zob. P. Szymaniec, *Koncepcje wolności religijnej. Rozwój historyczny i współczesny stan debaty w zachodniej myśli polityczno-prawnej*, Wrocław 2017, s. 48–52.

³ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r., Dz.U. 1993 Nr 61 poz. 284.

⁴ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z 30.03.2010 r., Dz.Urz.UE.C Nr 83, s. 389.

⁵ Należy podkreślić, że treść art. 9 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r. oraz art. 10 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z 30.03.2010 r. w angielskiej wersji językowej są tożsame i brzmią: „Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion. This right includes freedom to change religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or in private, to manifest religion or belief, in worship, teaching, practice and observance”. Z niewiadomych przyczyn wersje obu aktów w redakcji polskojęzycznej opublikowanej odpowiednio w Dzienniku Ustaw RP oraz Dzienniku Urzędowym UE różnią się poprzez zastąpienie w tym drugim słowa „religia” słowem „wyznanie”.

⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r., Dz.U. Nr 78 poz. 483.

gwarancje instytucjonalne wolności religijnej odnoszące się do relacji między Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi a państwem i jego organami. Jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny, wymienione wyżej przepisy Konstytucji RP „mają charakter komplementarny i winny być rozpatrywane jako pewna całość”⁷. Wynika to z oczywistej zależności pomiędzy wolnością w ujęciu indywidualnym a wolnością kolektywną, która stanowi pochodną praw konfesyjnych przysługujących każdemu człowiekowi i często przybiera zinstytucjonalizowaną postać⁸. W ust. 2 art. 53 Konstytucji RP mowa jest o prawie jednostki do uzewnętrzniania swej religii inter alia z innymi osobami, zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej, oraz uczestniczenia w obrzędach, posiadania świątyń i innych miejsc kultu. Są to uprawnienia, które *per se* wymagają odpowiednich struktur na poziomie wspólnotowym (kolegialnym), aby zagwarantować jednostce ich prawidłowe wykonywanie⁹.

Zatem jeżeli funkcjonowanie wspólnoty religijnej wiąże się z realizacją praw indywidualnych jej członków, determinujących istnienie grupy, także w przestrzeni publicznej, to konieczne jest omówienie substratów wolności konfesyjnych przynależnych jednostce na gruncie Konstytucji RP. Przede wszystkim na uwagę zasługuje sposób, w jaki ustrojodawca sformułował zakres przedmiotowy wolności religii, myśli i sumienia. W przeciwieństwie do sygnalizowanego wyżej międzynarodowego standardu, twórcy polskiej konstytucji posłużyli się formułą „wolności sumienia i religii”, tym samym eliminując sferę myśli z powszechnie stosowanej trójwyrazowej syntagmy. Co więcej, zrezygnowano z dotychczas używanego na gruncie polskich ustaw zasadniczych sformułowania „wolność sumienia i wyznania”, gdzie wyraz „wyznanie” zawierał pojęcie zarówno wolności myśli, jak i religii¹⁰. W konsekwencji dokonano *de iure* zawężenia wolności posiadania przekonań o charakterze niereligijnym, podyktowanych wyznawaną filozofią czy światopoglądem¹¹. Z poglądem tym nie zgadza się część przedstawicieli doktryny, twierdząc, że kategoria myśli wypełnia sferę sumienia i tam właśnie należy upatrywać przestrzeni gwarantującej wolność posiadania i uzewnętrzniania przekonań filozoficznych czy indyferentnych religijnie¹².

⁷ Zob. wyrok TK z 10.12.2014 r., K 52/13 oraz wyrok TK z 2.12.2009 r., U 10/07.

⁸ Zob. J. Szymanek, *Klauzule wyznaniowe w Konstytucji RP*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8, s. 6–7.

⁹ Por. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005, s. 35–36.

¹⁰ Zob. M. Olszówka, *Komentarz do art. 53 Konstytucji RP* [w:] *Konstytucja RP*. Tom I. *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, Legalis, Warszawa 2016.

¹¹ Por. J. Szymanek, *Konstytucjonalizacja prawa do wolności myśli, sumienia, religii i przekonań*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, t. 10, s. 99–100.

¹² Por. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 64; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Legalis, Warszawa 2012.

Skoro w myśl art. 53 ust. 2 zd. 1 *in fine* Konstytucji RP uzewnętrznianie religii odbywa się poprzez *uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie*, należy zastanowić się nad semantyką tych pojęć. Ze względu na dalsze rozważania szczególne znaczenie będzie miało podstawowe określenie definicji uprawiania kultu oraz uczestnictwa w obrzędach. Tak więc kult można określać jako „ogół czynności i obrzędów religijnych będących zewnętrznymi przejawami” czci oddawanej bóstwu określoneemu przez doktrynę danej religii¹³, zaś poprzez jego uprawianie rozumie się najczęściej aktywność jednostek w aspekcie pozytywnym, tj. przejawiającą się w podejmowaniu określonych działań lub w aspekcie negatywnym, tj. powstrzymywaniu się od konkretnego działania. Uprawianie kultu zarówno indywidualnie, jak i zbiorowo, a także w sferze publicznej ma na celu jednoczenie wspólnoty poprzez kształtowanie poczucia stabilności i bezpieczeństwa jej członków¹⁴. Wspólną cechą stanowi ukierunkowanie wszelkich działań jednostki na stymulację jej sfery psyche odwołującą się do wiary w istnienie zjawisk i bytów pozaempirycznych.

Powyższe ogólne rozważania stanowią przyczynek dla podjęcia tematu oceny zasadności działań organów państwa polskiego w odniesieniu do rejestracji wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti¹⁵. Materii niezwykle kontrowersyjnej i budzącej wiele wątpliwości z uwagi na przenikanie się wzajemne kontrowersji prawnych ze światopoglądowymi. Rzetelna analiza przebiegu postępowania wymaga jednak uprzedniego przedstawienia podstawowych regulacji prawnych determinujących proces rejestracji. Tylko bowiem odniesienie do przepisów pozwoli na dokonanie oceny trafności rozstrzygnięć podejmowanych przez organy naszego państwa w tej kontrowersyjnej sprawie. Z tym jednak zastrzeżeniem, że dla dokonania oceny zasadności działań wspomnianych organów, kluczowy wydaje się aspekt stosowania przez nie przepisów o charakterze materialnoprawnym, stąd w dalszej części pracy autorzy poświęcą szczególną uwagę pierwszemu wyrokowi wydanemu w sprawie przez Wojewódzki Sąd

¹³ *Kult* [w:] *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/deklaracja;5419998.html> [dostęp: 29.10.2019].

¹⁴ Por. J. Sobczak, W. Sobczak, *Komentarz do art. 10 Karty Praw Podstawowych UE* [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Legalis, Warszawa 2013.

¹⁵ *The Church of the Flying Spaghetti Monster* powstał w 2005 roku w Stanach Zjednoczonych Ameryki z inicjatywy Bobby’ego Hendersona. Początkowo miał być formą protestu skierowaną przeciwko decyzji Rady Edukacji stanu Kansas, która wprowadziła do szkół obok nauki teorii ewolucji, także teorię inteligentnego projektu. Szczegóły nowej religii, której [zdaniem Hendersona] korzenie sięgają początków świata, opisał w liście adresowanym do Rady (*List*, <https://www.venganza.org/about/open-letter/> [dostęp: 29.10.2019]). Obecnie wspólnota zyskuje na popularności. W Polsce od lat trwają próby rejestracji Kościoła Latającego Potwora Spaghetti jako wspólnoty czerpiącej z nauk B. Hendersona, ale organizacyjnie odrębnej i mającej własną tradycję (patrz: <https://klps.pl/o-nas.html> [dostęp: 29.10.2019]).

Administracyjny oraz analizie zaskarżonych decyzji administracyjnych leżących u podstaw wydania tego wyroku.

2. Rejestracja Kościoła lub innego związku wyznaniowego w ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

Wolność do tworzenia Kościołów i innych związków wyznaniowych nie została wyrażona *explicite* w treści art. 53 Konstytucji RP ani w żadnej innej jednostce redakcyjnej ustawy zasadniczej¹⁶. Niemniej uprawnienie do kreacji podmiotów konfesyjnych może zostać wywiedzione spośród desygnatów hipotezy określonej w ust. 2 art. 53 Konstytucji RP, które odnoszą się do praw jednostki wykonywanych z definicji zbiorowo, jak np. wcześniej wspomniane prawo do publicznego i kolektywnego uzewnętrzniania wyznawanej religii czy też posiadania świątyń oraz uczestniczenia w obrzędach o charakterze wspólnotowym¹⁷. Co więcej, Trybunał Konstytucyjny pośrednio dopuścił taki sposób argumentacji, wskazując, że przewidziane w art. 53 ust. 2 Konstytucji RP określenie elementów wolności religii ma charakter ogólny, zatem stanowi swego rodzaju katalog otwarty. Innymi słowy, ze sformułowania art. 53 ust. 2 Konstytucji RP nie można wyciągać wniosków o wykluczeniu możliwości korzystania z wolności religii w jeszcze inny sposób¹⁸. Jak wskazuje się w doktrynie, ten „inny sposób” korzystania z wolności religii przejawia się w prawie jednostek do tworzenia zorganizowanych, zbiorowych struktur konfesyjnych, w tym takich o charakterze zinstytucjonalizowanym, poddanych szczegółowym regulacjom ustawowym¹⁹.

Odpowiedzią prawodawcy na potrzeby jednostki w zakresie m.in. zagwarantowania przez państwo swobody tworzenia wspólnot religijnych było normatywne rozszerzenie konstytucyjnego katalogu przejawów wolności religijnej. Aktem prawnym rangi ustawowej domykającym lukę *intra legem* w przepisach konfesyjnych ustawy zasadniczej jest obecnie ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²⁰ [dalej: u.g.w.s.w.], która *expressis verbis*

¹⁶ Art. 82 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22.07.1952 r., Dz.U. 1976 Nr 7 poz. 36, także nie regulował *explicite* kwestii dot. wolności tworzenia kościołów i innych związków wyznaniowych.

¹⁷ Por. A. Mezglewski, *Utworzenie oraz rejestracja związku wyznaniowego jako przejawy wolności religijnej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2015, t. 18, s. 125–126.

¹⁸ Wyrok TK z 10.12.2014 r., K 52/13.

¹⁹ Zob. P. Sobczyk, *Wolność sumienia i religii w art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, [w:] „Prawo Kanoniczne” 2001, t. 44, nr 3–4, s. 215.

²⁰ Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 17.05.1989 r., Dz.U. 2017 poz. 1153.

w art. 2 wymienia uprawnienia obywateli korzystających z wolności określonych w art. 53 Konstytucji RP²¹. Tym samym w art. 2 pkt. 1 u.g.w.s.w. wskazano, że obywatele mogą tworzyć *wspólnoty religijne, zwane dalej „kościółami i innymi związkami wyznaniowymi”*, zakładane w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej, posiadające własny ustrój, doktrynę i obrzędy kultowe. Konsekwencją tego przepisu jest określenie przez prawodawcę sposobu, w jaki realizuje się prawo podmiotowe obywateli do tworzenia wspólnot religijnych *in sensu legal*²². W rezultacie w dziale III u.g.w.s.w. została uregulowana problematyka rejestrowania Kościołów i innych związków wyznaniowych, których wpis do rejestru zgodnie z art. 30 u.g.w.s.w. odbywa się poprzez złożenie deklaracji o utworzeniu Kościoła lub innego związku wyznaniowego i wniosku o wpis do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych, prowadzonego przez ministra właściwego ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych²³. Ustawodawca wprowadza jednak ograniczenia w zakresie korzystania z prawa do złożenia wniosku o wpis do rejestru. A mianowicie przysługuje ono wyłącznie obywatelom polskim mającym pełną zdolność do czynności prawnych, w liczbie co najmniej 100. Należy podkreślić, że powyższe ograniczenie odnosi się wyłącznie do kryteriów formalnoprawnych związanych z rozpoczęciem procedury rejestracyjnej. Zgodnie bowiem z art. 7 u.g.w.s.w. cudzoziemcy przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej korzystają z wolności sumienia i wyznania na równi z obywatelami polskimi. Ta regulacja ma również odpowiednie zastosowanie do bezpaństwowców. Tym samym cudzoziemcy i bezpaństwowcy, mimo że nie mogą współtworzyć grupy wnioskującej o rejestrację Kościoła lub innego związku wyznaniowego, mogą korzystać z pełnego katalogu praw i wolności sformułowanego w art. 2 tej ustawy.

Ustawodawca szczegółowo reguluje w art. 32 u.g.w.s.w. treść wniosku o wpis do rejestru, który poza elementami stricte formalnymi, takimi jak np. lista co najmniej 100 obywateli wnoszących o wpis, czy też adres siedziby Kościoła, powinien również zawierać informację o dotychczasowych formach życia religijnego i metodach działania Kościoła lub innego związku wyznaniowego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, informację o podstawowych celach, źródłach

²¹ Art. 2 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania w brzmieniu sprzed wejścia w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. uzupełniał z kolei lukę *extra legem* występującą w redakcji przepisów konfesyjnych Konstytucji PRL.

²² Należy rozróżnić tworzenie wspólnot religijnych w ujęciu socjologicznym, które *per se* mogą być tworzone bez istnienia szczegółowych regulacji prawnych, od wspólnot religijnych w ujęciu prawnym, które na kanwie ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania są określane jako Kościoły i inne związki wyznaniowe. Różnica jest o tyle zasadnicza, że te drugie posiadają osobowość prawną i tym samym podlegają obowiązkowej rejestracji.

²³ Wskazany minister występuje w tym postępowaniu w charakterze organu rejestrowego.

i zasadach doktrynalnych, obrzędach religijnych, a także statut, którego treść uregulowana została w ust. 2 tego artykułu²⁴. W czasie trwania postępowania rejestracyjnego organ rejestrowy może żądać od wnioskodawców wyjaśnień treści wniosku w zakresie elementów określonych w art. 32 u.g.w.s.w., a także zwracać się do odpowiednich organów państwowych o sprawdzanie prawdziwości zawartych we wniosku danych.

Samo postępowanie rejestrowe jest postępowaniem toczącym się przed organem administracji publicznej w należącej do właściwości tego organu sprawie indywidualnej rozstrzyganej w drodze decyzji administracyjnej. W związku z powyższym należy to postępowanie zakwalifikować do kategorii postępowań administracyjnych, w przypadku których w zakresie procesowym zastosowanie będą miały przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego²⁵ [dalej k.p.a.], z uwzględnieniem jednak regulacji szczególnych zawartych w dziale III ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, np. szczególnych terminów wyznaczonych na załatwienie sprawy.

Postępowanie rejestrowe kończy się, jak wynika z przepisów, wydaniem decyzji administracyjnej w zależności od okoliczności ustalonych w toku postępowania albo pozytywnej, czyli decyzji o wpisie do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych, albo negatywnej, czyli decyzji o odmowie wpisu do tego rejestru. Do takiej konstrukcji przepisów należy odnieść się krytycznie, bowiem nie uwzględnia ona standardów właściwych do reglamentacji wolności obywatelskich kształtowanych przede wszystkim regulacjami zawartymi

²⁴ Statut powinien określać w szczególności: 1) nazwę Kościoła lub innego związku wyznaniowego różną od nazw innych organizacji; 2) teren działania i siedzibę władz; 3) cele działalności oraz formy i zasady ich realizacji; 4) organy, sposób ich powoływania i odwoływania, zakres kompetencji oraz tryb podejmowania decyzji; 5) źródła finansowania; 6) tryb dokonywania zmian statutu; 7) sposób reprezentowania na zewnątrz oraz zaciągania zobowiązań majątkowych; 8) sposób nabywania i utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków; 9) sposób powoływania, odwoływania oraz kompetencje osób duchownych w myśl prawa państwowego, o ile Kościół lub inny związek wyznaniowy przewiduje tworzenie takich stanowisk; 10) sposób rozwiązania Kościoła lub innego związku wyznaniowego i przeznaczenie pozostałego majątku. Jeżeli natomiast Kościół lub inny związek wyznaniowy przewiduje tworzenie jednostek organizacyjnych mających osobowość prawną, to zgodnie z tym przepisem statut powinien określać ich nazwy, teren działania, siedziby, zakres uprawnień, zasady tworzenia, znoszenia i przekształcania tych jednostek, ich organy, zakres kompetencji, tryb podejmowania decyzji, sposób powoływania i odwoływania tych organów, sposób reprezentowania na zewnątrz oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także przeznaczenie majątku pozostałego po zakończeniu likwidacji osoby prawnej Kościoła lub innego związku wyznaniowego. Ponadto jeżeli Kościół lub inny związek wyznaniowy stanowi część organizacji o zasięgu międzynarodowym, w statucie powinny być określone zakres i formy wzajemnych stosunków, a jeżeli przewiduje tworzenie jednostek organizacyjnych bez osobowości prawnej, w statucie powinny być określone nazwy, zasady tworzenia, znoszenia i przekształcania tych jednostek.

²⁵ Ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 2018 poz. 2096.

w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w tym przypadku scharakteryzowanej na wstępie rozważań wolności religijnej. Konstrukcja reglamentacji wolności zakłada bowiem, że każdy obywatel może z nich korzystać aż do czasu, w którym właściwy organ państwa tego nie zakaze. Wydanie zakazu ograniczane jest oczywiście do ustawowych przesłanek warunkujących wydanie decyzji przez organ właściwy w zakresie kontrolowania korzystania z określonych wolności. W tym przypadku więc rejestracja Kościoła, czy innego związku wyznaniowego, powinna następować w formie czynności materialno-technicznej, a nie w wyniku wydania decyzji administracyjnej, która zdaje się taką wolność w konkretnej sytuacji kreować. Wyłącznie więc w przypadku odmowy wpisu do rejestru przepisy ustawy powinny przewidywać wydanie decyzji administracyjnej.

Ustawodawca w art. 33 i 34 u.g.w.s.w. precyzuje przesłanki warunkujące wydanie decyzji kończących postępowanie rejestracyjne, ograniczając w jak największym stopniu swobodę organu rejestrowego w tym zakresie. Do takiej regulacji należy odnieść się z aprobatą, bowiem wyklucza ona dowolność decydowania w przedmiocie korzystania przez obywateli z jednego z podstawowych elementów wolności religijnej gwarantowanej przepisami konstytucyjnymi. Decyzję o odmowie wpisu do rejestru organ rejestrowy jest uprawniony wydać w dwóch przypadkach, a mianowicie w przypadku nieusunięcia braków lub uchybień we wniosku o wpis w zakresie elementów obligatoryjnych wniosku wymienionych w art. 32 u.g.w.s.w., a także w przypadku, gdy wniosek zawiera postanowienia pozostające w sprzeczności z przepisami ustaw chroniącymi bezpieczeństwo i porządek publiczny, zdrowie, moralność publiczną, władzę rodzicielską albo podstawowe prawa i wolności innych osób. Wydanie decyzji o odmowie wpisu w przypadku, gdy podstawą jej wydania ma być stwierdzenie braków lub uchybień w treści wniosku, obligatoryjnie musi zostać poprzedzone wyznaczeniem wnioskodawcom dwumiesięcznego terminu na usunięcie braków lub uzupełnienie informacji zawartych we wniosku.

Jeżeli nie zostały natomiast spełnione przesłanki warunkujące wydanie decyzji o odmowie wpisu, to zgodnie z art. 34 u.g.w.s.w. organ rejestrowy jest zobligowany do wydania decyzji o wpisie Kościoła lub innego związku wyznaniowego do rejestru. Z chwilą wpisu do rejestru, za którą, jak się wydaje, należy uznać dzień doręczenia decyzji o wpisie, Kościół lub inny związek wyznaniowy uzyskuje, jako całość, osobowość prawną oraz korzysta ze wszystkich uprawnień i podlega obowiązkowi określonym w ustawach (art. 34 ust. 2 u.g.w.s.w.).

Redakcja przepisów ustawy dotyczących terminu, w jakim powinno zakończyć się postępowanie jest niespójna. Zgodnie bowiem z art. 33 ust. 4 u.g.w.s.w. decyzję o odmowie wpisu do rejestru organ rejestrowy powinien wydać w terminie 3 miesięcy od daty wszczęcia postępowania o wpis do rejestru, natomiast zgodnie z art. 34 ust. 1 decyzję o wpisie do rejestru organ rejestrowy wydaje w terminie 3 miesięcy od zgłoszenia deklaracji. W istocie w obu przepisach,

choć w różny i niespójny sposób, ustawodawca wyznacza organowi rejestrowemu tożsamy, trzymiesięczny termin na wydanie decyzji administracyjnej w sprawie rejestracji Kościoła lub innego związku wyznaniowego. Mając bowiem na uwadze fakt, że postępowanie rejestrowe jest postępowaniem wszczynanym na wniosek, to zgodnie z art. 61 § 3 k.p.a. datą wszczęcia postępowania na żądanie strony jest dzień doręczenia żądania organowi administracji publicznej, czyli w tej sprawie dzień wpływu wniosku o wpis do organu rejestrowego, co jak wynika z art. 31 ust. 2 u.g.w.s.w. powinno być powiązane ze zgłoszeniem deklaracji²⁶.

Ustawodawca w art. 33 ust. 4 zd. 2. u.g.w.s.w. stanowi, że na decyzję o odmowie wpisu do rejestru może być wniesiona skarga do sądu administracyjnego. Tak sformułowany przepis, w kontekście ustalenia, że w postępowaniu rejestracyjnym zastosowanie mają przepisy ustawy Kodeks postępowania administracyjnego, budzi wątpliwości interpretacyjne. Nie jest bowiem jasne, czy celem dodania do tego artykułu zdania drugiego było wyłączenie możliwości zastosowania środka przysługującego zgodnie z art. 127 § 3 k.p.a. na decyzję wydaną w pierwszej instancji przez ministra, a mianowicie wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, a także, czy celem usytuowania tak sformułowanej regulacji w art. 33 ust. 4 było wyłączenie kontroli sądowoadministracyjnej w przypadku decyzji pozytywnych, których podstawę wydania stanowi art. 34 u.g.w.s.w. Wydaje się jednak, że w obu przypadkach na tak postawione pytania należy udzielić odpowiedzi negatywnej i traktować regulację zawartą w zd. 2. art. 33 ust. 4 u.g.w.s.w. jako regulację informacyjną. Trudno bowiem, opierając się na tak mało kategorycznym przepisie, postawić tezę o wyłączeniu dwuinstancyjności postępowania w sprawie rejestracji Kościoła lub innego związku wyznaniowego, a tym bardziej tezę o wyłączeniu kontroli sądowoadministracyjnej w przypadku decyzji pozytywnych – decyzji o rejestracji.

Podsumowując, należy podkreślić, że celem tak ukształtowanej, bardzo konkretnej w odniesieniu do przesłanek warunkujących wydanie decyzji regulacji, było usunięcie wszelkich wątpliwości, jakie mogłyby się pojawić w przypadku wydawania w przedmiocie rejestracji rozstrzygnięć uznaniowych. Kontrola korzystania z wolności obywatelskich, które mogą być ograniczone wyłącznie w przypadku spełnienia konstytucyjnych przesłanek określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, powinna w jak największym stopniu eliminować element dowolności. Mimo wskazanych uchybień legislacyjnych wydaje się, że ten postulat udało się ustawodawcy, kształtując regulację prawną, spełnić. W tym kontekście ciekawsza staje się analiza rozstrzygnięć, jakie zostały wydane w postępowaniu rejestrowym dot. wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti, która skłania do wniosku, że organy orzekające podjęły nieuprawnione działania kreatywne w zakresie tworzenia swobody orzekania.

²⁶ W zastosowanych konstrukcjach ustawowych razi niekonsekwencja terminologiczna.

3. Zarys przebiegu postępowania rejestrowego w sprawie wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti

Wyznawcy Kościoła Latającego Potwora Spaghetti w liczbie 108 obywateli polskich mających pełną zdolność do czynności prawnych wysłali w dniu 27 lipca 2012 roku do ministra administracji i cyfryzacji wnioski o wpis Kościoła do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych²⁷. W odpowiedzi na złożony wniosek organ rejestrowy wydał w dniu 15 marca 2013 roku decyzję odmawiającą wpisu do rejestru, jednocześnie wskazując w uzasadnieniu decyzji na aspekt formalno-administracyjny polegający na niespełnieniu przez wnioskodawców wszystkich wymogów formalnych²⁸. W decyzji wskazano, że Kościół Latającego Potwora Spaghetti nie spełnia wymogów art. 2 ust. 1 u.g.w.s.w, ponieważ nie został utworzony w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej. Innymi słowy, organ rejestrowy zarzucił wnioskodawcom nieutworzenie wspólnoty o charakterze religijnym, a tylko taka wspólnota może być adresatem normy materialnoprawnej wyrażonej en bloc w art. 30 u.g.w.s.w i art. 34 ust. 1 u.g.w.s.w, która zobowiązuje organ rejestrowy do wydania decyzji w przedmiocie wpisu do rejestru²⁹. Swoją decyzję organ umotywował, opierając się na konkluzjach sformułowanych przez biegłych religioznawców w opinii przygotowanej na jego polecenie, po powzięciu wątpliwości co do charakteru religijnego wspólnoty. We wniosku z dnia 28 września 2012 r. organ rejestrowy zwrócił się do Instytutu Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego z pytaniem „Czy w świetle przedstawionych dokumentów można uznać Kościół Latającego Potwora Spaghetti za wspólnotę religijną, o której mowa w art. 2 ust. 1 ustawy (...) o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (...)”. Na tak zadane pytanie biegli z Instytutu nie udzielili de facto jednoznacznej odpowiedzi. W swej opinii eksperci z jednej strony przyznali, że Kościół Latającego Potwora Spaghetti ma własną doktrynę, kult sprzężony z obrzędami religijnymi i kalendarzem świąt, a także wewnętrzną organizację – zatem elementy sine qua non religii według definicji J. Wacha³⁰ –

²⁷ Zob. Informacja na stronie internetowej Kościoła Latającego Potwora Spaghetti z 20.07.2012 r.; <https://klps.pl/nawosci/rejestracja-kocia.html> [dostęp: 29.10.2019].

²⁸ Zob. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z 15.03.2013 r. w przedmiocie odmowy wpisu do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych Kościoła Latającego Potwora Spaghetti; <https://klps.pl/pliki/decyzja.pdf> [dostęp: 29.10.2019].

²⁹ Por. B. Majchrzak, *Charakter prawny wpisu do rejestru związków wyznaniowych*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2014, t. 6, s. 49–50.

³⁰ Przy czym doktryna jest podzielona co do prawidłowości oceny danej religii przez pryzmat modelu trychotomicznej struktury zaproponowanej przez J. Wacha, która pomija subiektywne odczucia człowieka wierzącego w określoną siłę sprawczą, boga jako istotę nadprzyrodzoną. Zob. B. Józefów-Czerwińska, J. Popielska-Grzybowska, *Wierzenia – religia* [w:] *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*, red. S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska, Poznań 2012, s. 304.

z drugiej, ignorując wcześniejsze argumenty weryfikowalne i obiektywne, podali w wątpliwość formę, w jakiej członkowie wspólnoty przeżywają sferę sacrum. Religioznawcy uznali, że doktryna prezentowana przez pastafarian oraz obrzędy przez nich praktykowane „zdradzają cechy parodii doktryn już istniejących” i „zmierzają do ośmieszenia lub podważenia pewnych idei/prawd wiary, które mogą budzić sprzeciw u niewierzących”³¹. Jako przejaw infantylizacji w formułowaniu argumentów, można także uznać postawienie przez biegłych pytania retorycznego sprowadzającego się w praktyce do błędów logicznych *ad absurdum* i *ad consequentiam*. Otóż poprzez refleksję wyrażoną w pytaniu retorycznym „czy jest możliwe, aby jakaś grupa ludzi w miarę rozsądnych i w miarę wykształconych w sposób poważny traktowała tezę, iż w rzeczywistości istnieje Latający Potwór Spaghetti, który stworzył wszechświat, jest wszechmocny i wszechwiedzący”³², po pierwsze w sposób niewysławiony wyrazili dezaprobatę dla poglądów wyznawców Latającego Potwora Spaghetti, po drugie podali w wątpliwość istnienie samego Potwora, wokół którego zogniskowana jest wiara pastafarian³³. Tyle tylko, że jest to błędne rozumowanie, bowiem Latającego Potwora Spaghetti należałoby raczej postrzegać nie przez pryzmat jego amalgamatycznej formy, tj. lewitującego makaronu z klopsikami i parą oczu osadzonych na drewnianych pałeczkach³⁴, ale jako byt o cechach demiurgicznych, w którego istnienie wierzą pastafarianie i dla jego lepszego zrozumienia utożsamili ze spaghetti. Oczywiście z punktu widzenia człowieka osadzonego w wierzeniach judeochrześcijańskich omawiana koncepcja brzmi nieprawdopodobnie, ale równie dobrze przedstawianie postaci boga Śiwy w hinduizmie jako mężczyzny o czterech ramionach, trzech oczach i śnieżnobiałej skórze nie ma nic wspólnego z racjonalnością, jednak religijność hinduizmu nie jest kwestionowana. Innymi słowy, odwoływanie się do argumentacji zakładającej rozsądek i wykształcenie wierzących danej religii jest pozbawione sensu, ponieważ z założenia wiara w istoty i zjawiska nadprzyrodzone opiera się na subiektywności doświadczeń oraz stopniowości prawdopodobieństwa, w braku naukowego przeświadczenia co do istnienia bądź nieistnienia określonego zjawiska czy bytu, niezależnie od obiektywnych i indywidualnych cech psychofizycznych człowieka oddającego się wierze.

Biegli stwierdzili, że Kościół Latającego Potwora Spaghetti należy zaklasyfikować do kategorii religii prześmiewczych, tzw. *joke religions* oraz dokonali dualistycznego podziału, de facto na sferę wewnętrzną i zewnętrzną korzystania z wolności religijnej przez wspólnotę pastafarian. Wskazali bowiem, że

³¹ Ekspertyza biegłych z 1.02.2013 r., s. 6–7, <https://klps.pl/pliki/ekspertyza.pdf> [dostęp: 29.10.2019].

³² *Ibidem*, s. 7.

³³ *Ibidem*, s. 7–8.

³⁴ Zob. M. Nowicki, *Joke religions jako nowy model religijności współczesnej*, „Periodyk Młodych Religioznawców Ex Nihilo” 2011, nr 2(6), s. 77.

w „zakresie indywidualnym i prywatnym” można uznać Kościół Latającego Potwora Spaghetti za wspólnotę religijną, zaś w „zakresie oficjalnym, czyli urzędowym” już nie³⁵. Oba spostrzeżenia wzbogacili o dygresję, że „każdy może sobie uznać co mu się podoba, nawet jeśli to jest zupełnie absurdalne” oraz w odniesieniu do negacyjnego stanowiska – „bo takie «uznanie» otrzymuje wówczas wymiar społeczny i państwowy, a przede wszystkim posiada konsekwencje prawne”³⁶. Zatem konstatacja biegłych dotyczy w istocie korzystania przez członków Kościoła z wolności religijnej na dwóch ząbających się płaszczyznach. Zgodzić należy się z pierwszą tezą biegłych, że sfera prywatnych wierzeń jednostki nie podlega ograniczeniom, ergo nie ma znaczenia, jak bardzo są one andronomiczne i irracjonalne. Natomiast w odniesieniu do poglądu biegłych, jakoby charakter wspólnoty pastafarian nie kwalifikował jej do oficjalnego uznania przez państwo na kanwie postępowania rejestrowego – zgodzić się już nie można.

Ponadto dziwić może fragment uzasadnienia decyzji organu powołującego się na orzeczenie NSA, w którym to rzekomo sąd stwierdził, że za „obrzęd religijny należy uważać zespół czynności i praktyk mających znaczenie symboliczne, uświęconych tradycją, towarzyszących uroczystości religijnej, dający wyraz czci (kultu) wobec sacrum”. Przede wszystkim przytoczony fragment znajduje się w części uzasadnienia, w której sąd przywołuje ustalenia dokonane przez organ administracji publicznej, w tym przypadku przez organ rejestrowy³⁷. Innymi słowy, nie przedstawia własnego stanowiska, a czyni zadość wymogom art. 141 ust. 4 prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi³⁸ [dalej: p.p.s.a.], które zobowiązują sądy administracyjne do formułowania uzasadnień według ściśle określonej sekwencji wyводу. Zatem w istocie organ rejestrowy nie przywołuje definicji operatywnej obrzędu religijnego stworzonej przez sąd, lecz własną, którą *ad casu* sąd przywołał na potrzeby sporządzania uzasadnienia. Kierując się logiką organu, równie dobrze można przywołać inny fragment rzeczzonego uzasadnienia, w którym sąd przytacza stanowisko skarżącego (notabene przez autorów uznane za słuszne) podważające argumentację samego organu, tj. „przyjęcie, że organ rejestrowy ma uprawnienia do decydowania, jakie obrzędy można uznać za religijne, a jakie nie, naruszałoby podstawowe prawa zawarte w ustawie, czyli wolność wyznania (ustawa słusznie nakłada na wnioskodawcę obowiązek podania informacji o obrzędach religijnych, jednocześnie wyraźnie wskazując, w jakim zakresie mogą one być oceniane – art. 33 pkt 3 ustawy)”³⁹. Powyżej przytoczona definicja obrzędu religijnego, którą postanowił kierować się organ jest oparta na w istocie

³⁵ Ekspertyza biegłych z 1.02.2013 r..., s. 6–7.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Zob. wyrok NSA z 14.11.2003 r., I SA 654/02.

³⁸ Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi z 30.08.2002 r., Dz.U. 2018 poz. 1302.

³⁹ Zob. wyrok NSA z 14.11.2003 r., I SA 654/02.

redukcjonistycznym poglądzie, bo ograniczającym działania jednostki do sfery rzeczy (podmiotów) świętych. A więc takich, które zgodnie z przytoczoną przez biegłych teorią relacjonizmu religijnego R. Otto, wywołują w człowieku fascynację oraz lęk i przerażenie jednocześnie⁴⁰. Nie uwzględnia ona zatem przeżyć, doświadczeń człowieka, które choć postrzegane za nadprzyrodzone nie wywołują negatywnych emocji, owszem fascynują, lecz zarazem pozbawione są uczucia lęku. Zatem wiązanie obrzędów ze sferą sacrum narzuca de facto sposób postrzegania samego podmiotu wiary, tj. bytu, ku któremu kierowany jest kult. W tym kontekście, właściwsza zdaje się definicja E. Durkheima, którą przytacza w swej pracy K. Kaczmarek: otóż obrzędy religijne „są to ustalone sposoby działania, które od innych działań, na przykład od moralności, można odróżnić dzięki ich przedmiotowi, który z kolei jest określony przez wierzenia religijne”⁴¹. Co oznacza, że to wierzenia religijne określają treść i formę obrzędów religijnych, a nie ich podmiot będący przecież wytworem wierzeń (sic!).

Konkludując, nie sposób znaleźć przekonujących argumentów de iure za tym, aby organ uwzględnił tylko jedną definicję, która nie ma statusu operatywnej ani legalnej. Organ rejestrowy winien dokonać możliwie wyczerpującego przeglądu doktryny w celu odnalezienia szerokiego spektrum poglądów odnoszących się do pojęcia obrzędu religijnego i samej religii, a następnie wybrać tę definicję, której zastosowanie umożliwi wnioskodawcom faktyczne korzystanie z wolności religijnej.

Wnioskodawcy pismem z dnia 26 marca zwrócili się do organu z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. We wniosku zarzucili organowi rejestrowemu rażące naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez ich błędne zastosowanie oraz szereg naruszeń proceduralnych⁴².

W dniu 25 kwietnia 2013 roku organ rejestrowy wydał decyzję o utrzymaniu zaskarżonej decyzji w mocy, tym samym nie podzielił stanowiska wnioskodawców. W uzasadnieniu organ rejestrowy przytoczył argumenty sformułowane w zaskarżonej decyzji oraz podtrzymał groteskowe stanowisko, wedle którego de facto oczekiwał od sądu administracyjnego wydania końcowego rozstrzygnięcia w sprawie, innymi słowy, wyręczenia organu z konieczności samodzielnego wydania ostatecznej decyzji⁴³. Co więcej, takie końcowe sformułowanie stanowiska

⁴⁰ Ekspertyza biegłych z 1.02.2013 r..., s. 1–2.

⁴¹ Zob. K. Kaczmarek, *Herbert Spencer a problemy socjologii religii*, Poznań 2007, s. 79–80.

⁴² Zob. Wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy wraz z zażaleniem na postanowienie dowodowe, https://klps.pl/pliki/wniosek_o_ponowne_rozpatrzenie_sprawy.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁴³ Zob. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, s. 15, https://klps.pl/pliki/odpowiedz_na_odwolanie.pdf [dostęp: 29.10.2019].

każe przypuszczać, że organ rejestrowy z góry zakładał zaskarżenie jego decyzji do sądu administracyjnego i tym samym przewidywał przeniesienie na sąd społecznego ryzyka związanego z rejestracją wspólnoty, której doktryna może budzić wśród katolickiej części społeczeństwa ambiwalentne uczucia.

Na powyższą decyzję skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego skarżący wnieśli dnia 27 maja 2013 roku. W skardze podnieśli m.in. naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez uznanie przez organ rejestrowy, że art. 33 ust. 2 u.g.w.s.w. przewiduje wydanie decyzji o odmowie wpisu Kościoła do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych w momencie uznania przez organ rejestrowy, że dana wspólnota religijna, która spełnia wymogi formalne, nie jest zarazem wspólnotą religijną założoną w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej⁴⁴.

4. Umorzenie postępowania rejestrowego i dalsze działania organów państwa

Wojewódzki Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 8 kwietnia 2014 roku⁴⁵, uwzględnił skargę wniesioną przez pełnomocników Kościoła Latającego Potwora Spaghetti i tym samym na podstawie art. 145 §1 pkt 1 lit. a) p.p.s.a. uchylił decyzję organu rejestrowego o odmowie wpisu KLPS do rejestru oraz jego drugą decyzję o utrzymaniu poprzedniej decyzji w mocy. Sąd słusznie stwierdził, że „prawidłowa wykładnia art. 33 ust. 2 ustawy nie pozwala na jego zastosowanie w przedmiotowej sprawie”⁴⁶, ponieważ organ nie stwierdził w istocie braków lub uchybień we wniosku, których nieuzupełnienie powinno skutkować odmową wpisu do rejestru⁴⁷. Jednocześnie sąd bezrefleksyjnie zwrócił uwagę organowi rejestrowemu, że na kanwie poczynionych ustaleń, tj. uznając, że Kościół Latającego Potwora Spaghetti nie jest Kościołem ani innym związkiem wyznaniowym, o którym mowa w art. 2 pkt 1 u.g.w.s.w. należy rozstrzygnąć o sprawie w kategoriach procesowych. Zdaniem sądu organ rejestrowy powinien w obliczu powyższych ustaleń wydać postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania albo już po przeprowadzeniu postępowania, umorzyć je w drodze decyzji

⁴⁴ Zob. Skarga do WSA, <https://klps.pl/pliki/skarga.pdf> [dostęp: 29.10.2019].

⁴⁵ Zob. wyrok WSA w Warszawie z 8.04.2014 r., I SA/Wa 1517/13.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 18.

⁴⁷ Dla ścisłości należy zaznaczyć, że organ dopatrzył się we wniosku braku oryginału dowodu uiszczenia opłaty skarbowej, który powinien zostać załączony oraz niezgodności numeru PESEL jednego z wnioskodawców widniejących na liście, o której mowa w art. 31 ust. 2 u.g.w.s.w. z numerem potwierdzonym przez notariusza. Oba braki formalne zostały uzupełnione w terminie i z zachowaniem należytej staranności, co organ stwierdza w uzasadnieniu decyzji o odmowie wpisu do rejestru.

administracyjnej z uwagi na istnienie przeszkody podmiotowej sprawiającej, że wydanie rozstrzygnięcia staje się bezprzedmiotowe⁴⁸. Jako podstawę prawną do podjęcia decyzji o charakterze formalnym sąd wskazał art. 61a k.p.a oraz art. 105 §1 k.p.a., zaś w konkluzji uzasadnienia podkreślił, że „organ ponownie rozpoznając sprawę weźmie pod uwagę ocenę dokonaną przez sąd (...) i w zależności od poczynionych ustaleń wyda decyzję”⁴⁹. W ten sposób dopuścił on volens nolens badanie przez organ rejestrowy charakteru wyznaniowego wspólnoty religijnej pastafarian, co potwierdza późniejsze stanowisko Naczelnego Sądu Administracyjnego. W wyroku z dnia 27 lipca 2018 roku NSA wskazuje, że Wojewódzki Sąd Administracyjny w swym orzeczeniu dopuścił „badanie przez Ministra (...), czy wniosek rejestrowy dotyczy w ogóle wspólnoty wyznaniowej, czy też pochodzi od podmiotu utworzonego w celu ośmieszenia zasad obowiązujących w innych religiach”⁵⁰.

Nie ulega wątpliwości, że organ ma obowiązek weryfikacji legitymacji procesowej podmiotu wnoszącego żądanie wszczęcia postępowania⁵¹, a także oceny w toku już prowadzonego postępowania administracyjnego, czy podmiot w nim uczestniczący ma interes prawny⁵². Jednakże w przypadku wspólnot religijnych zakres wyżej wspomnianych obowiązków organu rejestrowego ulega ograniczeniu z kilku powodów. Po pierwsze z uwagi na konieczność ochrony wolności religijnej jednostek tworzących określone wspólnoty religijne. W doktrynie podkreśla się w tym kontekście szczególne znaczenie art. 53 ust. 7 Konstytucji RP, w którym wyraża się negatywny aspekt wolności sumienia i religii, to jest prawo do milczenia, rozumiane⁵³ jako obowiązek państwa do powstrzymania się od podejmowania władczych działań zmierzających do ujawnienia światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania wbrew woli jednostki⁵⁴. Prawo do milczenia pozostawia jednostce pełną swobodę w uzewnętrznianiu wszelkich jej poglądów czy to poprzez składanie deklaracji, czy wykonywanie określonych gestów i udział w zbiorowym kulcie⁵⁵. Zatem, jak słusznie zauważa M. Plisiecki, „przy rozumieniu wolności sumienia i wyznania, uwzględniającym szeroko pojmowane prawo do milczenia, organ rejestrujący winien zadowolić się deklaracją założycieli nowego związku, że ich

⁴⁸ *Ibidem*, s. 16–17.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 18.

⁵⁰ Zob. wyrok NSA z 27.07.2018 r., II OSK 2217/16, https://klps.pl/pliki/skan_wyroku_nsa.pdf [dostęp: 29.10.2019], s. 12.

⁵¹ Zob. R. Stankiewicz, *Komentarz do art. 61a [w:] Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. R. Hauser, Legalis, Warszawa 2018.

⁵² Por. wyrok NSA z 21.03.2007 r., II OSK 493/06.

⁵³ Zob. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe...*, s. 67.

⁵⁴ Zob. M. Olszówka, *Komentarz do art. 53 Konstytucji RP...*, Legalis.

⁵⁵ Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Państwowe prawo wyznaniowe w praktyce administracyjnej*, Warszawa 1999, s. 28–29.

doktryna ma charakter religijny, zamiast samodzielnie szukać odpowiedzi na to pytanie”⁵⁶.

Po drugie, z racji na respektowanie przez organy państwa zasady jego świeckości. Z art. 25 Konstytucji RP wynika obowiązek państwa i jego organów do bezstronnego działania w sprawach przekonań religijnych, co rozumiane jest jako zapewnienie jednostce możliwości korzystania z pełnego spektrum praw wynikających z wolności religijnej przy zachowaniu równouprawnienia Kościołów i innych związków wyznaniowych przezeń tworzonych⁵⁷. Jak podkreśla Trybunał Konstytucyjny, bezstronność organów państwa „wyklucza wszelkie uprzedzenia i zakłada zachowanie jednakowego dystansu wobec określonych podmiotów”, jednocześnie dając asumpt do podjęcia pozytywnego zaangażowania „na rzecz zapewnienia możliwie najszerszej wolności sumienia i religii wszystkim osobom w warunkach demokratycznego i pluralistycznego społeczeństwa”⁵⁸.

Doktryna i kult są pochodnymi wiary, zatem nie ulega wątpliwości, że organ rejestrowy, weryfikując posiadanie legitymacji procesowej przez wspólnotę pastafarian, powinien poprzestać jedynie na ocenie elementów obiektywnych kształtujących ich religię. Tymczasem organ postanowił ocenić „fakt” niepodlegający empirycznemu dowodzeniu. W pewnym sensie postawę organu można określić kartezyjską, bowiem podobnie jak René Descartes (Kartezjusz) kierował się zasadą, że wszystko co widzi, jest fałszem⁵⁹. Nieprawdziwa jest doktryna i obrzędy kultowe pastafarian, bo zdaniem organu nie wyrastają ze sfery sacrum⁶⁰.

Działanie organów państwa zmierzające do oceny zasadności wierzeń religijnych sensu largo jest nie do pogodzenia z obowiązkiem państwa dotyczącym neutralności i bezstronności, także zdaniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁶¹. W sprawie *Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*, Trybunał wprost stwierdził, że państwo nie może oceniać tego, w jaki sposób wyrażane są określone przekonania religijne, a także czy mają cechy, które w jakimś stopniu wpływałyby na uprzywilejowanie grupy identyfikującej się z tymi wierzeniami⁶².

⁵⁶ Zob. M. Plisiecki, *Standardy świeckości przy rejestrowaniu związków wyznaniowych* [w:] *Standardy bezstronności światopoglądowej władz publicznych*, red. A. Mezglewski, A. Tunia, Lublin 2013, s. 126.

⁵⁷ Zob. wyrok TK z 2.12.2009 r., U 10/07.

⁵⁸ Zob. wyrok TK z 14.12.2009 r., K 55/07.

⁵⁹ Zob. R. Descartes, *Medytacje o pierwszej filozofii*, Warszawa 1958, s. 24.

⁶⁰ Zob. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z 15.03.2013 r., s. 11; por. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z 25.04.2013 r. w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, s. 7–8, https://klps.pl/pliki/odpowiedz_na_odwolanie.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁶¹ Zob. wyrok ETPC z 5.10.2006 r., 72881/01, §58.

⁶² Zob. wyrok ETPC z 13.12.2001 r., 45701/99, §117.

W łączności ze wspomnianym wyżej standardem neutralności i bezstronności państwa w sprawach przekonań religijnych pozostaje raport *The Human Freedom Index* przygotowany przez zespół międzynarodowych ekspertów, w którym jednym z kluczowych wskaźników podlegających ocenie była wolność religijna⁶³. W raporcie podkreślono doniosłość i znaczenie poszanowania przez państwo prawa jednostki do wyboru własnej religii, a także zagwarantowania przez władze wolności zakładania organizacji religijnych oraz zapewnienia im możliwie szerokiej autonomii⁶⁴. W rankingu wolności obywatelskich, sporządzonym w ramach raportu, pierwszą lokatę zajęła Nowa Zelandia, która w sekcji „Swoboda zakładania i działania organizacji religijnych” otrzymała najwyższą liczbę punktów⁶⁵. Przykład ten nie bez powodu jest podnoszony w ramach niniejszego opracowania, bowiem władze tego kraju zdecydowały się na usankcjonowanie statusu prawnego wspólnoty pastafarian. W Nowej Zelandii od 10 grudnia 2015 roku Kościół Latającego Potwora Spaghetti upoważniony jest do zatwierdzania małżeństw zawieranych w obrządku pastafariańskim przez członków wspólnoty⁶⁶. W tym kontekście na uwagę zasługuje również wypowiedź Dyrektora Generalnego Urzędu Rejestrowego Nowej Zelandii (Registrar-General of Births, Deaths and Marriages), który stwierdził, że nie jest rolą jego urzędu ocena słuszności wierzeń religijnych czy przekonań filozoficznych obywateli⁶⁷.

Po trzecie, w związku z zakazem stosowania wykładni rozszerzającej. Zgodnie z powszechnie przyjętą przez Trybunał Konstytucyjny i sądownictwo administracyjne zasadą, wykładnia przepisów posadowionych w domenie działalności państwowej podlega ściśle określonej wykładni, której jedna z reguł stanowi o zakazie stosowania wykładni w sposób rozszerzający względem wykładni językowej i na niekorzyść obywatela⁶⁸. Otóż za wyłącznym prawem członków danej wspólnoty do określenia jej religijnego charakteru przemawia ujęcie art. 30 u.g.w.s.w. w jego literalnym brzmieniu. Istotne jest w tym wypadku posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem „deklaracja”, które to słowo oznacza „wypowiedzenie, sformułowanie swoich poglądów” lub „oświadczenie mające

⁶³ Zob.: I. Vásquez, T. Porčnik, F. McMahon, *The Human Freedom Index 2018. A global measurement of personal, civil and economic freedom*, Vancouver 2018, s. 9.

⁶⁴ Por. *Ibidem*, s. 18–21.

⁶⁵ Zob. *Ibidem*, s. 266.

⁶⁶ „New Zealand Gazette” [Dziennik Urzędowy Nowej Zelandii], no. 135 – 10.12.2015, Marriage (Approval of Organisations) Notice No. 22, <https://gazette.govt.nz/notice/id/2015-go7246?year=2015¬iceNumber=7246¬iceType=go> [dostęp: 29.10.2019].

⁶⁷ Zob. Wypowiedź Jeffa Montgomery’ego dla RNZ (Radio New Zealand) <https://www.rnz.co.nz/news/national/292259/marriages-with-a-chance-of-meatballs> [dostęp: 29.10.2019] oraz relację Johna Edensa, <https://www.stuff.co.nz/life-style/weddings/75107725/church-of-flying-spaghetti-monster-approved-to-perform-marriages> [dostęp: 29.10.2019].

⁶⁸ Por. wyrok TK z 13.09.2011 r., P 33/09; wyrok NSA z 5.04.2016 r., II FSK 462/14.

moc prawną”⁶⁹. Innymi słowy wnioskodawcy zobowiązani są do przedłożenia oświadczenia zgodnego z ich własnymi przekonaniem, ergo wiarą, że tworzona przez nich wspólnota ma charakter wyznaniowy, tzn. została założona w celu wyznawania i szerzenia owej wiary religijnej. Wobec tego wydaje się, że intencją ustawodawcy, w teorii postępującego racjonalnie i w poszanowaniu materii konstytucyjnej, było pozostawienie w subiektywnej ocenie wnioskodawców, czy ich wspólnota religijna ma cechy wspólnoty wyznaniowej podlegającej rejestracji. Natomiast w gestii organu pozostaje jedynie weryfikacja tych desygnatów kształtujących definicję wspólnoty wyznaniowej, które poddają się obiektywizacji i jako takie mogą zostać przezeń ocenione. Jak już wyżej wspomniano, na elementy te składają się ustrój, doktryna i obrzędy kultowe, których istnienie organ w niniejszej sprawie udowodnił, wsparłszy się opinią biegłych.

W kontekście dotychczasowych rozważań na szczególną uwagę zasługuje postawa jednego z amerykańskich sądów apelacyjnych, który w sprawie *United States v. Kauten* sformułował własną definicję religii, zgodną, jak się wydaje, z duchem wolności religijnej. W uzasadnieniu wyroku wskazano, że wierzenia religijne wyrastają w istocie z sumienia i nakazują wierzącemu „odrzuć wzgląd na własny interes i nigdy nie przekraczać nakazów swej wiary”, dalej podkreślono, że wszelki sprzeciw sumienia „może być traktowany jako odpowiedź jednostki na głos wewnętrznego mentora, nazwijmy go sumieniem lub Bogiem”⁷⁰. Ponadto w uzasadnieniu wskazano, że źródłem wierzeń religijnych jest „poczucie nieadekwatności rozumu jako układu odniesienia dla relacji człowieka z innymi ludźmi i z wszechświatem”⁷¹. Zatem, jak zauważa M. Potz, sąd nie zdecydował się na arbitralną ocenę charakteru religijnego wiary wyznawanej przez powoda, lecz jako kryterium rozstrzygające przyjął „subiektywne przeswiadczenie jednostki”⁷².

Ocena prawna i wskazania sformułowane przez WSA w wyżej omawianym wyroku zaważyły na późniejszym biegu postępowania rejestrowego wspólnoty pastafarian. Otóż organ rejestrowy oraz sądy administracyjne orzekające dalej w sprawie na mocy art. 153 p.p.s.a. były związane oceną prawną i wskazaniem sądu co do dalszego postępowania. Co istotne, zasada wyrażona w art. 153 p.p.s.a. odnosi się także do treści uzasadnienia wyroku sądu administracyjnego⁷³, w którym to WSA wskazał na możliwość oceny charakteru religijnego wspólnoty pastafarian przez organ rejestrowy.

⁶⁹ Deklaracja [w:] *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/deklaracja;5419998.html> [dostęp: 29.10.2019].

⁷⁰ Cyt. za: M. Potz, *Granice wolności religijnej*, Toruń 2015, s. 73.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Zob. wyrok NSA z 5.02.2008 r., II FSK 1649/06.

W dniu 10 października 2014 roku ówczesny minister administracji i cyfryzacji wydał decyzję w przedmiocie umorzenia postępowania rejestrowego, przywołując i podtrzymując swoją dotychczasową argumentację oraz konkluzję uzasadnienia wyroku WSA⁷⁴.

Następnie, w dniu 3 listopada 2014 roku, pełnomocnik wnioskodawców złożył wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy⁷⁵, zaś organ rejestrowy decyzją z dnia 22 grudnia 2014 roku utrzymał zaskarżoną decyzję w mocy⁷⁶.

W dniach 5 i 6 lutego 2015 roku, skierowano do WSA dwie skargi na powyższą decyzję, które sąd rozpatrzył łącznie. W wyroku z dnia 28 kwietnia 2015 roku WSA orzekł o uchyleniu zaskarżonej decyzji organu rejestrowego⁷⁷, stwierdzając, że została wydana z naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego.⁷⁸ Zatem nie odniesiono się do kluczowej kwestii związanej ze stosowaniem przez organ norm prawa materialnego. Przeciwnie, zwrócono uwagę na dalsze obowiązywanie decyzji organu w przedmiocie umorzenia postępowania rejestrowego⁷⁹.

W dniu 14 sierpnia 2015 roku organ rejestrowy wydał decyzję tożsamą z wcześniej zaskarżoną, jednak z uwzględnieniem wskazań WSA⁸⁰. Zatem w rzeczywistości decyzja ta w swej podstawie nie uległa zmianie. Także i ta decyzja została zaskarżona przez pełnomocników strony. 17 września wnieśli oni skargi do WSA, które zostały rozpatrzone łącznie⁸¹.

W wyroku z dnia 19 maja 2016 roku WSA oddalił skargę powodów, uznając ją za bezzasadną. Sąd zwrócił uwagę, że w ocenie organu rejestrowego wspólnota pastafarian nie jest uprawniona do złożenia skutecznego wniosku o wpis do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych, a zatem postępowanie

⁷⁴ Zob. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z 10.10.2014 roku w przedmiocie umorzenia postępowania w całości, http://klps.pl/pliki/decyzja_maic_21_10_2014.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁷⁵ Zob. Wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy z 3.11.2014 r., https://klps.pl/pliki/FSM_ponowne_rozpatrzenie_sprawy.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁷⁶ Zob. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z 22.12.2014 r. w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, http://klps.pl/pliki/odpowiedz_na_wniosek_o_ponowne_rozpatrzenie_2.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁷⁷ Zob. wyrok WSA z 28.04.2015 r., I SA/Wa 381/15, https://klps.pl/pliki/II_uzasadnienie_wyroku.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁷⁸ *Ibidem*, s. 6.

⁷⁹ *Ibidem*, str. 7.

⁸⁰ Zob. Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z 14.08.2015 r. w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, https://klps.pl/pliki/decyzja_MAIC_14_08_2015.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁸¹ Zob. Skarga na decyzję Ministra Administracji i Cyfryzacji z 14.08.2015 r., http://klps.pl/pliki/skarga3_D_G.pdf [dostęp: 29.10.2019]; Skarga na decyzję Ministra Administracji i Cyfryzacji z 14.08.2015 r., http://klps.pl/pliki/skarga3_M_M_F.pdf [dostęp: 29.10.2019].

rejestrów jako bezprzedmiotowe należało umorzyć⁸². Sąd uchylił się od oceny działania organu rejestrowego, przypominając, iż jest związany prawomocnym wyrokiem WSA z dnia 8 kwietnia 2014 roku, w którym dopuszczono ocenę charakteru religijnego wspólnoty⁸³ [patrz: rozdz. IV *in principio*].

Od powyższego wyroku złożono w dniu 13 lipca 2016 roku skargę kasacyjną do Naczelnego Sądu Administracyjnego⁸⁴, którą sąd wyrokiem z dnia 28 lipca 2018 roku oddalił, uznając, że „nie została oparta na usprawiedliwionych podstawach”⁸⁵. Tym samym decyzja w przedmiocie umorzenia postępowania o wpis do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych stała się ostateczna na skutek wyczerpania drogi administracyjnej.

5. Podsumowanie

Wydaje się, że analizowany przypadek próby rejestracji w państwowym, zinstytucjonalizowanym rejestrze Kościołów i innych związków wyznaniowych wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti obnaża hipokryzję państwa w zakresie z jednej strony konstytucyjnego formułowania wolności obywatelskich, a z drugiej podejmowania działań służących ich ograniczaniu. Delimitacja podejścia do obu kwestii wyznaczona została w analizowanym przypadku charakterem organów państwowych odpowiedzialnych za działania początkowo legislacyjne, a w konsekwencji jurysdykcyjne i kontrolne.

Powyższe rozważania odnoszące się do regulacji prawnej i ją referujące pozwalają na jednoznaczne potraktowanie działań legislacyjnych podejmowanych przez władzę ustawodawczą, jako zmierzających do konstruowania przepisów wyrażających zasadę wolności religijnej z poszanowaniem równego traktowania obywateli i ich przekonań. Zarówno w konstytucji z 1997 roku, jak i w ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 roku eksponowana jest podmiotowość wspólnot religijnych i ich założycieli, a także wyznawców religii. Ograniczenia ilościowe, które pojawiają się wśród wymogów formalnych warunkujących wszczęcie procesu rejestracyjnego postrzegane mogą być wyłącznie w aspekcie dążenia do przeciwdziałania rozproszeniu rejestrowanej aktywności religijnej. Trudno natomiast na gruncie obu regulacji prawnych doszukać się kryteriów pozwalających na zróżnicowanie elementów

⁸² Zob. wyrok WSA z 19.05.2016r., I SA/Wa 1804/15, s. 13, 15, 16, https://klps.pl/pliki/WSA_WyrokIII_I%20SA-Wa%201804-15.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁸³ *Ibidem*, s. 16–17.

⁸⁴ Zob. Skarga kasacyjna z 13.07.2016 r., https://klps.pl/pliki/Skarga%20kasacyjna_NSA.pdf [dostęp: 29.10.2019].

⁸⁵ Zob. wyrok NSA z 28.07.2018 r., II OSK 2217/16, s. 9.

subiektywnych, z założenia niemierzalnych i nieweryfikowalnych, definiujących jednak wspólnotowość religijną.

Z drugiej strony analiza rozstrzygnięć podejmowanych przez organy orzekające i organy kontroli sądowej (sądy administracyjne) pozwala na konstruowanie tezy o dalece wykraczającej poza granice ustawowe aktywności tych podmiotów, zmierzającej do ograniczania formułowanych w konstytucji i ustawie gwarancji wolności religijnej. Trudno oprzeć się bowiem wrażeniu, że cały wysiłek organów państwa, odpowiedzialnych za stosowanie przepisów gwarantujących wolność religijną w Polsce, skoncentrowany został na kwestionowaniu uznania pastafarian jako wspólnoty religijnej, a tym samym podporządkowany z góry założonej tezie negującej możliwość rejestracji wspólnoty w rejestrze Kościołów i innych związków wyznaniowych.

Aktywność organów władzy wykonawczej i sędowniczej, w przekonaniu autorów, rażąco wykroczyła poza przyznane analizowanymi regulacjami prawnymi kompetencje, kwestionując jedną z fundamentalnych, konstytucyjnych wolności decydujących o tolerancji i otwartości naszego państwa i społeczeństwa. Czy za takimi działaniami stały względy prakseologiczne, a w tym zakresie próba wykluczenia możliwości uruchomienia instrumentów państwowego wsparcia dla działalności Kościołów i innych związków wyznaniowych w odniesieniu do wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti, czy stanowisko takie zostało zdeterminowane konserwatywnymi, światopoglądowymi uwarunkowaniami, w których funkcjonujemy? Na te pytania z pewnością trudno uzyskać jednoznaczną odpowiedź.

Powyższa analiza zdaje się również przyczynkiem do szerszej dyskusji, na ile prawo państwowe powinno ingerować i stwarzać ramy regulujące funkcjonowanie podmiotów, których istnienie jest warunkowane elementami sytuowanymi w sferze obiektywnie niemierzalnej i nieweryfikowalnej przez instrumenty, którymi państwo dysponuje.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78 poz. 483.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993 Nr 61 poz. 284.
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30 marca 2010 r., Dz.Urz. UE C Nr 83, s. 389.
- Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z dnia 17 maja 1989 r., Dz.U. 2017 poz. 1153.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 2018 poz. 2096.
- Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi z dnia 30 sierpnia 2002 r., Dz.U. 2018 r. poz. 1302.

Orzecznictwo

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2009 r., U 10/07.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009 r., K 55/07.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 września 2011 r., P 33/09.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 grudnia 2014 r., K 52/13.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 grudnia 2001 r., 45701/99.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 października 2006 r., 72881/01.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 14 listopada 2003 r., I SA 654/02.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 lipca 2018 r., II OSK 2217/16.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 marca 2007 r., II OSK 493/06.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 kwietnia 2016 r., II FSK 462/14.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 lutego 2008 r., II FSK 1649/06.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 kwietnia 2014 r., I SA/Wa 1517/13.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 28 kwietnia 2015 r., I SA/Wa 381/15.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 19 maja 2016 roku, I SA/Wa 1804/15.

Literatura

Banaszak B., *Komentarz do art. 53 Konstytucji RP* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

Descartes R., *Medytacje o pierwszej filozofii*, Warszawa 1958.

Józefów-Czerwińska B., Popielska-Grzybowska J., *Wierzenia – religia* [w:] *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*, red. S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska, Poznań 2012.

Kaczmarek K., *Herbert Spencer a problemy socjologii religii*, Poznań 2007.

Krukowski J., *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008.

Majchrzak B., *Charakter prawny wpisu do rejestru związków wyznaniowych*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2014, t. 6.

Mezglewski A., *Utworzenie oraz rejestracja związku wyznaniowego jako przejawy wolności religijnej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2015, t. 18.

Nowicki M., *Joke religions jako nowy model religijności współczesnej*, „Periodyk Młodych Religioznawców Ex Nihilo” 2011, nr 2(6).

Olszówka M., *Komentarz do art. 53 Konstytucji RP* [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, Warszawa 2016.

Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2010.

Plisiecki M., *Standardy świeckości przy rejestrowaniu związków wyznaniowych* [w:] *Standardy bezstronności światopoglądowej władz publicznych*, red. A. Mezglewski, A. Tunia, Lublin 2013.

Potz M., *Granice wolności religijnej*, Toruń 2015.

Safjan M., *Wolność religijna w konstytucjach państw europejskich* [w:] *Kultura i Prawo: materiały III Międzynarodowej Konferencji na temat „Religia i wolność religijna w Unii Europejskiej”*, Warszawa, 2–4 września 2002, red. J. Krukowski, O. Theisen, Lublin 2003.

Sobczak J., Sobczak W., *Komentarz do art. 10 Karty Praw Podstawowych UE* [w:] *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013.

Sobczyk P., *Wolność sumienia i religii w art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, „Prawo Kanoniczne” 2001, t. 44, nr 3–4.

Stankiewicz R., *Komentarz do art. 61a* [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. R. Hauser, Warszawa 2018.

Szymanek J., *Klauzule wyznaniowe w Konstytucji RP*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8.

- Szymanek J., *Konstytucjonalizacja prawa do wolności myśli, sumienia, religii i przekonań*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, t. 10.
- Szymaniec P., *Koncepcje wolności religijnej. Rozwój historyczny i współczesny stan debaty w zachodniej myśli polityczno-prawnej*, Wrocław 2017.
- Vásquez I., Porčnik T., McMahon F., *The Human Freedom Index 2018. A global measurement of personal, civil and economic freedom*, Vancouver 2018.
- Winiarczyk-Kossakowska M., *Państwowe prawo wyznaniowe w praktyce administracyjnej*, Warszawa 1999.

Netografia

- Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 10 października 2014 roku w przedmiocie umorzenia postępowania w całości, http://klps.pl/pliki/decyzja_maic_21_10_2014.pdf [dostęp: 29.10.2019].
- Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 14 sierpnia 2015 roku w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, https://klps.pl/pliki/decyzja_MAIC_14_08_2015.pdf [dostęp: 29.10.2019].
- Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 15 marca 2013 roku w przedmiocie odmowy wpisu do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych Kościoła Latającego Potwora Spaghetti, <https://klps.pl/pliki/decyzja.pdf> [dostęp: 29.10.2019].
- Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 22 grudnia 2014 roku w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, http://klps.pl/pliki/odpowiedz_na_wniosek_o_ponowne_rozpatrzenie_2.pdf [dostęp: 29.10.2019].
- Decyzja Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 25 kwietnia 2013 roku w przedmiocie utrzymania zaskarżonej decyzji w mocy, https://klps.pl/pliki/odpowiedz_na_odwołanie.pdf [dostęp: 29.10.2019].
- Deklaracja* [w:] *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/deklaracja;5419998.html> [dostęp: 29.10.2019].
- Ekspertyza biegłych z dnia 1 lutego 2013 roku, <https://klps.pl/pliki/ekspertyza.pdf> [dostęp: 29.10.2019].
- Informacja na stronie internetowej Kościoła Latającego Potwora Spaghetti z dnia 20 lipca 2012 roku; <https://klps.pl/novosci/rejestracja-kocioa.html> [dostęp: 29.10.2019].
- Kult* [w:] *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/deklaracja;5419998.html> [dostęp: 29.10.2019].
- List Bobby’ego Hendersona, <https://www.venganza.org/about/open-letter/> [dostęp: 29.10.2019].
- „New Zealand Gazette” 2015, no. 135 – 10 December 2015, Marriage (Approval of Organisations) Notice No. 22, <https://gazette.govt.nz/notice/id/2015>

-go7246?year=2015¬iceNumber=7246¬iceType=go [dostęp: 29.10.2019].

Skarga kasacyjna z dnia 13 lipca 2016 roku, https://klps.pl/pliki/Skarga%20kasacyjna_NSA.pdf [dostęp: 29.10.2019].

Skarga z dnia 17 września 2015 roku na decyzję Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 14 sierpnia 2015 roku, http://klps.pl/pliki/skarga3_D_G.pdf [dostęp: 29.10.2019].

Skarga z dnia 17 września 2015 roku na decyzję Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 14 sierpnia 2015 roku, http://klps.pl/pliki/skarga3_M_M_F.pdf [dostęp: 29.10.2019].

Skarga z dnia 27 maja 2013 roku do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, <https://klps.pl/pliki/skarga.pdf> [dostęp: 29.10.2019].

Wniosek z dnia 26 marca 2013 roku o ponowne rozpatrzenie sprawy wraz z zażaleniem na postanowienie dowodowe, https://klps.pl/pliki/wniosek_o_ponowne_rozpatrzenie_sprawy.pdf [dostęp: 29.10.2019].

Wniosek z dnia 3 listopada 2014 roku o ponowne rozpatrzenie sprawy, https://klps.pl/pliki/FSM_ponowne_rozpatrzenie_sprawy.pdf [dostęp: 29.10.2019].

Wypowiedź Jeffa Montgomery'ego dla RNZ (Radio New Zealand), <https://www.rnz.co.nz/news/national/292259/marriages-with-a-chance-of-meetballs> [dostęp: 29.10.2019] oraz relacja Johna Edensa, <https://www.stuff.co.nz/life-style/weddings/75107725/church-of-flying-spaghetti-monster-approved-to-perform-marriages> [dostęp: 29.10.2019].

STRESZCZENIE

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza przebiegu postępowania i ocena zasadności działań organów państwa w sprawie rejestracji w Polsce wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti. W tekście odwoływano się przede wszystkim do dostępnego publicznie materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie oraz decyzji i orzeczeń wydanych w toku postępowania administracyjnego i sądowniczoadministracyjnego.

We wstępie opracowania zwrócono uwagę na korelację problematyki rejestracji Kościołów i innych związków wyznaniowych w Polsce z pojęciem wolności religijnej w wymiarze indywidualnym oraz kolektywnym. W dalszej części introdukcji rozważania skierowano ku współczesnemu rozumieniu wolności religijnej, uwypuklając tym samym współistnienie innych *ius libertate* o charakterze akcesoryjnym, których źródłem są akty międzynarodowego prawa publicznego oraz prawodawstwo krajowe, w tym przede wszystkim Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Wskazano na sposób, w jaki polski prawodawca sformułował zakres przedmiotowy wolności religii, myśli i sumienia, ukazując jednocześnie niedoskonałość regulacji, która umożliwia organom państwa stosowanie wykładni zmierzającej do zawężenia wolności przekonań o charakterze niereligijnym, podyktowanych wyznawaną filozofią czy światopoglądem.

W dalszej części opracowania przedstawiono zarys procedury rejestrowania Kościołów i innych związków wyznaniowych, której formalnoprawne podstawy znajdują się w ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z dnia 17 maja 1989 r. Począwszy od złożenia deklaracji o utworzeniu Kościoła lub innego związku wyznaniowego, przez sformułowanie wniosku o wpis do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych, analizę regulacji zakończono na wskazaniu potencjalnych decyzji, jakie może wydać właściwy organ. W ten sposób nakreślono pole normatywne rozważań, wskazując jako *lex specialis* w stosunku do k.p.a., regulacje ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

Rdzeń opracowania stanowi krytyczna polemika ze stanowiskiem prezentowanym przez organy właściwe w sprawie, które opierały swe rozstrzygnięcia o wątpliwe opinie biegłych i wybiórczą wiedzę czerpaną z doktryny prawa publicznego. Rozważania zogniskowano wokół problematyki definicji obrzędu religijnego, bezstronności organów państwa prowadzących postępowanie i granic ich ustawowej aktywności oraz rzeczywistego zakresu przedmiotowego wolności sumienia i religii w procedurze rejestrowej.

Odpowiedziano na pytanie, czy organ rejestrowy ma uprawnienia do decydowania, jakie obrzędy można uznać za religijne i w konsekwencji, czy organy państwa, odmawiając rejestracji wspólnoty Kościoła Latającego Potwora Spaghetti w rejestrze Kościołów i innych związków wyznaniowych, przekroczyły swe kompetencje poprzez nieuprawnioną delimitację wolności religijnej.

Słowa kluczowe: wolność sumienia i religii, rejestracja wspólnoty religijnej, pastafarianizm, postępowanie rejestrowe, rozstrzygnięcie uznaniowe

SUMMARY

The main topic of this research paper is the analysis of the proceedings and assessment of the legitimacy of actions taken by the state authorities when it comes to registration of the Church of the Flying Spaghetti Monster in Poland. The paper refers mainly to publicly available evidence gathered during the administrative proceedings and administrative court proceedings.

Paper's introduction raises the issue of correlation between the registration of churches and religious associations in Poland and the notion of freedom of religion, in both individual and collective aspects. In the next part of the introduction the contemporary meaning of the freedom of religion is being considered, thereby accentuating the coexistence of accessory *ius libertate*, whose sources are the acts of the international public law and state legislation, primarily the Constitution of The Republic of Poland. The approach of the Polish lawmaker to the objective scope of the freedom of religion, conscience, and thought was indicated. It was used to show the imperfection of the regulation that allows the authorities to interpret the law in a way that narrows the freedom of belief of a non-religious nature stemming from someone's philosophy or worldview.

Further parts of the study present an outline of the registration procedure of churches and other religious associations, whose formal and legal grounds can be found in the Act of 17 May 1989 on the guarantees of the freedom of conscience and faith. The study depicts the procedure of registration, starting from filing a declaration concerning the establishment of church or other religious association and ending with the application for entry in church and religious associations register. Legal analysis finishes with an indication of potential formal decisions that can be made by the relevant authorities. This way, a field for discussion is defined, by indicating the abovementioned legal regulations as a *lex specialis* in opposition to the Administrative Procedure Code.

Core part of the study is the polemics with the views presented by the relevant authorities on the subject of church or religious association registration, whose decisions on the subject are often based on dubious expert opinions and selective knowledge derived from public law doctrine. The core of the research paper is the definition of religious rite but also the impartiality of the state authorities managing the procedure of registration. Legally determined boundaries regarding relevant authorities decisions and the real range of the freedom

of conscience and religion in the procedure for registration were also subject of consideration revealed in this study.

The study replies to a question whether registration authority is legally authorised to decide on acknowledgment of religious rites of certain religious associations. Consequently, the study reveals an answer to the doubts around legal decisions made by state authorities denying the right of registration to the Church of the Flying Spaghetti Monster and whether these actions may be considered as unauthorised limitation of the freedom of religion.

Keywords: freedom of conscience and religion, registration of religious community, pastafarianism, registration procedure, discretionary decision